

O'ZBEK TILIDAN INGLIZ TILIGA DINIY MATNLARNI TARJIMA QILISH JARAYONIDA UCHRAYDIGAN MADANIYATGA OID O'ZIGA XOSLIKLAR VA ULARNING KONTEKSTDAGI AHAMIYATI

Ismoilova Feruza Axmatjonovna

Annotatsiya: *Ushbu maqolada matnlarni tarjima qilish jarayonida duch kelinadigan madaniy va milliy, urf-odatlarini ifodalovchi, faqat o'zbek tilida gaplashuvchilarga tushunarli bo'lgan ibora va lug'aviy birliklarni ingliz tiliga qay tarzda professional darajada tarjima qilish tahlil qilinadi. Tarjima jarayonida duch kelinadigan turli xil yondashuvlar o'rganilib, tadqiq etiladi va kuzatilgan kamchiliklarni bartaraf etish maqsadida yangi metodlar taqdim etiladi.*

Kalit so'zlar: *madaniyat, lug'aviy birlik, leksik ekvivalent, izoh, didaktik asar, boshqa madaniyat vakili*

Abstract: *This article analyzes how to professionally translate into English the phrases and lexical units that are encountered in the process of translating texts, representing cultural and national traditions, which are familiar for only to Uzbek speakers. Various approaches encountered in the process of translation are studied and new methods are presented in order to eliminate the observed shortcomings.*

Key words: *culture, lexical unit, lexical equivalent, explanation, didactic work, representative of another culture*

KIRISH

Bir tilda yaratilgan asar boshqa tilga tarjima qilinish jarayonida bir qancha muvaffaqiyatlarga erishish mumkin. Jumladan keng auditoriyaga materialni yetkazib berish, ma'lum hududdagina ommalashgan badiiy yoki didaktik va yoki ilmiy asar muallifini boshqa tilda gaplashuvchi xalqqa ham tanitish imkoniyati faqatgina tarjima orqali amalga oshiriladigan murakkab va mas'uliyatli vazifa hisoblanadi. Bu jarayon o'z-o'zidan tarjimondan yuksak mahorat talab etadi. Xususan, bir tildan ikkinchi tilga ma'lum matni tarjima qilish jarayonida leksik, semantic, stilistik muammolar bir qatorda madaniy muammolarga duch kelinishi va ularni boshqa madaniyat vakiliga mukammal yetkazib, tushuntirib bera olish dolzarbdir. Zero, lug'aviy birliklar yoki so'z boyligining darajasi madaniy o'ziga xosliklarni ifodalab berishga yetarli bo'lmaydi. I.G'afurov, O.Mo'minov, N.Qambarov fikriga ko'ra tarjimon faqatgina ikki tilni emas balki ikki madaniyatni taqqoslaydi. Madaniyatlarning farqi tufayli tarjima qilinadigan tildagi tushunchalarda tarjima qilinayotgan tilda leksik ekvivalent bo'lmasligi mumkin.[1] Har bir xalqning o'zigagina ma'lum bo'lgan tushunchalar mavjud bo'lganidek, o'zbek tilida ham shunday iboralar borki ularni bevosita izohli lug'atlardan yoki akademik materiallardan qidirib topish amri mahol. M.Alshammari aytganidek ikki qardosh bo'lmagan xalq tillaridan biridan ikkinchisi qilingan tarjimada madaniyatga xos so'zlarda ma'no nozikligining yo'qolishi yuzaga keladi.[2] Xo'sh bunday vaziyatda tarjimon qanday yo'l tutadi?

METODLAR

Ushbu maqolada turli xil asarlar tarjimasidagi madaniyatga oid soʻzlar diskriptiv analiz qilinadi va namuna sifatida oʻzbek tilidan ingliz tiliga ayni terminlar tarjimasiga amaliy va ijodiy yondoshish maqsadida tarjima varianti misol sifatida olinadi.

Analiz va natijalar

Shu oʻrinda N.Azatova[3] tomonidan qilingan tarjimaga koʻra biroz gʻalizlik yuzaga keladi:

“U elga qirq kecha-yu qirq kunduz osh berib toʻy qilibdi” – “He organized osh for wedding party which lasted for forty days”.

Agar bu tarjimani badiiy asar sifatida oʻqiyotgan kitobxon oʻzbek millatiga mansub boʻlmagan, urf-odatlaridan bexabar inson boʻlsa, voqeaning mohiyatini toʻliq tushunishida va tasavvur qilishida chalkashlik yuzaga kelish ehtimoli yuqori. Chunki, “osh bermoq” lugʻaviy birligini “organized osh” tarzida taqdim etilganda ingliz millatiga mansub boʻlgan yoki ingliz tilida ushbu asardan baxra olayotgan boshqa millat vakili ayni hududdagi toʻy marosimi faqat shu milliy ovqatni tarqatishdan iborat deb tushunishi mumkin. Oʻquvchiga mazmunni toʻliq yetkazib berish maqsadida bu vaziyatda soʻzma-soʻz tarjimadan chekinish yoki izoh berish madaniyatga va urf-odatga tegishli birikmalarni ochib berishda koʻproq natijaga erishiladi:

“U elga qirq kecha-yu qirq kunduz osh berib toʻy qilibdi” – “He celebrated wedding party welcoming the guests with osh for forty days”.

Xuddi shuningdek Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf qalamiga mansub “Sogʻlom bola” asarida quyidagicha iboraga duch kelish mumkin.

“Avvallari bola tugʻilishi munosabati bilan “yuvish” degan marosim qiladiganlar bor edi. “Yuvish”da kelganlarga toʻygunicha aroq ichirilardi.” [4] – Earlier, there were people who performed a ritual called “washing” which was celebrated as soon as a new child was born. Alcohol was drunk until they were full for those who came to “washing”.

Bu oʻrinda “yuvish” soʻzini “washing” deb tarjima qilishning oʻzi yetarli emas va soʻzga qavslar ichida izoh berish eng optimal variant hisoblanadi. Yaʼni quyidagicha:

Earlier, there were people who performed a ritual called “washing” (celebration of any happy moments by local people) which was celebrated as soon as a new child was born. Alcohol was drunk until they were full for those who came to “washing”. [5]

Yaʼni bu oʻrinda “washing” madaniy terminiga “mahalliy aholi tomonidan har qanday xursandchilik onlarining nishonlanishi” deb izoh berishlik, ushbu terminning maʼno nozikliklarini oʻquvchiga yetkazib berishga xizmat qiladi.

XULOSA

Yuqoridagi fikrlarga koʻra, matjima jarayonida madaniyatga tegishli leksik birikmalarni tarjima qilish jarayonida soʻzma-soʻz tarjimadan chekingan holda, matnga kengroq tavsif berish yoki terminga aloxida izoh berish maqsadga muvofiq boʻladi. Bu nafaqat tarjimon mahoratini balki asarning taʼsir kuchini koʻrsatishda muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

- [1] I.G'afurov, O.Mo'minov, N.Qambarov, "Tarjimanazariyasi", Toshkent -2012, 28-35-b.
- [2] J.N.M.Alshammari "Examining Nida's translation theory in rendering Arabic proverbs into English: a comparative analysis study", Vol.3, 2016, p.7.
- [3] N.A.Azatova "Madaniyatga xos so'zlarni tarjima qilish strategiyalari xususida", Vol.36, 2023, 4-b.
- [4] Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf, "Sog'lom bola", 2023, 34-35- b
- [5] Macmillan English Dictionary, Second edition, 2007.